

SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN, HASTALIK SÜRECİNİN ve SOSYAL DESTEĞİN GAZİLERİN BENLİK SAYGISI ve KAYGI DÜZEYİNE ETKİSİ

Doç. Dr. Veli Duyan*

Doç. Dr. Kamil Yazıcıoğlu**

Doç. Dr. Kasım Karataş*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Taşkaynatan**

Ar. Gör. Gülsüm Çamur Duyan*

SHU Sinem Aksu**

Özet: Bu araştırmanın temel amacı gazilerin sosyo-demografik özellikleri, yaşadıkları hastalık süreci ve sosyal desteğe sahip olup olmaları ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemektir. Araştırma sonucunda gazilerin eğitim durumu ile benlik saygısı arasında pozitif, kaygı düzeyi ile negatif bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda elde edilen bulgular sosyal desteğin gazilerin sosyo-demografik özellikleri ve tıbbi faktörlere göre daha fazla oranda benlik saygısı ve kaygı düzeyi üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: gazi, benlik saygısı, kaygı, sosyal destek

Abstract: The present study sought to determine the differential effects of socio-demographic characteristics, illness process and type of social support on self-esteem and anxiety levels of the veterans hospitalized in rehabilitation centre. As a result of this study, it was determined that there was positive relationship between self-esteem and negative relationship between anxiety levels of the veterans. Additionally, findings indicate that social support has a greater impact

* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu

** TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi

on self-esteem and anxiety levels than socio-demographic and medical factors among the veterans.

Key words: veterans, self-esteem, anxiety, social support

GİRİŞ

Bireyin kendisine ilişkin olarak yaptığı pozitif değerlendirmeye, en genel anlamıyla benlik saygısı denmektedir. Benlik saygısının iki ana boyutu, yetkinlik ve değerli olmayla ilgilidir: İnsanların kendilerini, yapabilir ve yeterli olarak görme düzeyine işaret eden yetkinlik boyutu (yeterlilik temelli benlik saygısı) dur. Bireylerin kendilerini ne kadar değerli hissettikleri ile ilgili olan ise değerli olma boyutu (değerli olmayı temel alan benlik saygısı)dur (3). Benlik saygısı, kişinin kendisi hakkındaki genel değerlendirmesini yansıtan ve görece sürekliliği olan bir yargıyı ifade ederken (12); kaygı, endişe, kuruntu, korku, telaş, üzüntü gibi insanda baskı ve gerilime yol açan duygu durumunu (7) tanımlamaktadır. Benlik saygısı ve kaygı düzeyi, insanların karşılaştıkları yaşam olaylarının niteliğine ve sonuçlarına göre değişiklikler gösterebilmektedir. Örneğin insanlar başarısız performanslarından sonra olumsuz geribildirim alırlarsa ve karşılaştıkları sorunları çözme konusunda yetersizlik gösterirlerse benlik saygıları düşük, kaygı düzeyleri yüksek çıkabilmektedir (2).

Zorlu yaşam olaylarıyla baş etmede sosyal desteğin önemi çok büyüktür. Özellikle “algılanan sosyal destek” bireylerin bu gibi durumlarla baş etmesinde daha da önem kazanmaktadır. Farklı sosyal destek türleri, insanların benlik saygıları ve yaşadıkları kaygı düzeyi üzerinde etkili olabilmektedir. Yaşanan ruhsal kaygının giderilmesinde sosyal desteğin önemini ortaya koyan çeşitli araştırmalar yapılmıştır (9). Örneğin ABD-Vietnam Savaşından dönen ABD askerleri üzerinde yapılan bir araştırmada, askerlerin eve döndükten sonra sosyal desteğe sahip olup olmamalarının, yaşanan travma ile baş etmede önemli rol oynadığı belirlenmiştir (5). Vietnam Savaşından dönen askerler üzerinde yapılan bir diğer araştırmada 1.632 askere (%26 kadın, % 74 erkek) ulaşılmış ve bir önceki araştırma sonuçlarını destekler nitelikte bulgular elde edilmiştir. Şöyle ki askerlerin savaş sonrası yaşadıkları negatif yaşam olayları, sahip olunan yapısal ve işlevsel sosyal destek ve kişisel kaynakların, onların yaşadıkları kaygı ve iyileşmeleri üzerinde önemli etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (6).

Sosyal destek insanların gereksinim duydukları anda kendisiyle ilgilenecek kişilerin varlığı veya ulaşılabilirliği anlamına gelmektedir. Literatürde sosyal

destek kavramı ile ilgili olarak çok sayıda makale bulunmakta ve konu çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır. Bilimsel çalışmaların birçoğunda sosyal desteğin belirlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır (10). Özürlüler, evlenme şansı diğer bireylere göre daha düşük bireyledir (1). Bu durum sosyal destek şansı açısından da bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak kişilerarası ilişkilerin ve sosyal desteğin nasıl algılandığı onların benlik saygıları ve yaşadıkları kaygı üzerinde önemli etkilere sahip olmaktadır.

Daha önce de belirtildiği üzere benlik saygısı, yaşanan olayların niteliği, bireyin bedensel ve ruhsal bütünlüğü üzerindeki etkileri, gibi faktörlerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir. Yaşam ve ölüm arasındaki ince çizgide uzun dönem kalan ve özürlenen kişi, bir organını kaybetmekte ve uzun süre bu duruma uyum sağlamaya çalışmaktadır. Güvenlik ve özgürlüğü iyice kısıtlanan bireyin bu duruma karşı geliştireceği duygu, anlayış, tutum ve davranışlar, bireyin kendine ilişkin değerlendirmesini değiştirebilecek ve buna bağlı olarak benlik saygısında da kimi değişiklikler olabilecektir. Diğer taraftan, savaş, silahlı çatışma ve ölümle yüz yüze gelme gibi, birey ve çevresi üzerinde son derece yıkıcı etkileri olan bir olayın da benlik saygısını olumsuz etkileyeceği, yaşanan kaygı düzeyini kalıcı hale getirebileceği ve sürekli kaygı düzeylerinin yükselteceği söylenebilir. Gazilerin sosyo demografik özelliklerinin, hastalık ve rehabilitasyon sürecinin ve sosyal desteğe sahip olup olmamalarının da benlik saygısı ve kaygı düzeylerini etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma yukarıda belirtilen düşüncelerden yola çıkılarak hazırlanmış ve aşağıda belirtilen amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı gazilerin sosyo-demografik özellikleri, yaşadıkları hastalık süreci ve sosyal desteğe sahip olup olmaları ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemektir. Bu genel amaca bağlı olarak aşağıda belirtilen üç alt amaç belirlenmiş ve bu amaçlar soru cümleleri biçiminde ifade edilmiştir.

Alt amaçlar

1. Gazilerin sosyo-demografik özellikleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

2. Gazilerin yaşadıkları hastalık süreci ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

3. Gazilerin sosyal desteğe sahip olup olmamaları ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon ve Bakım Merkezinde (Ankara) yatan gaziler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 79 gaziye ilişkin sosyo demografik bulgular Çizelge 1’de özetlenmiştir.

Tümü erkek olan katılımcılardan % 73,07’si er, % 26,93’ü de erbaş statüsünde olup, 21-34 yaşları (ortalama yaş 27) arasındadırlar. Çoğunluğu evli olmayıp çekirdek aile özelliği gösteren aileleriyle yaşamaktadırlar. Genelde düşük eğitime (çoğunluğu ilköğretim) sahip olan gazilerin üçte ikisi iş yaşamının dışındadır. Aylık gelirleri 500 ABD Doları dolayında olan gazilerin çoğu sosyal güvenlik kapsamındadır. Çalışabilecek durumda olanlar ya beceri gerektirmeyen işlerde çalışmakta ya da işsiz kalarak aile gelirlerini daha aşağılara çekmektedirler. Gazilerin üçte ikisi kendi evlerinde yaşamakta; ancak yaşadıkları evlerin koşulları oldukça yetersizdir.

Veri Toplama Araçları

1. Soru kâğıdı. Araştırmada kullanılan soru kâğıdı üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm gazilerin sosyo-demografik özelliklerini (yaş, eğitim, medeni durumu, aile türü, çalışma durumu, gelir düzeyi, ev koşulları); ikinci bölüm hastalık sürecini (hastanede yatış süresi, yatış sayısı, rehabilitasyon süresi) ve üçüncü bölüm ise gazilerin sosyal destek (empatik, araçsal, bilgisel ve destekleyici) durumlarını belirlemeye çalışan sorulardan oluşmaktadır.

2. Benlik Saygısı Ölçeği (4). Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği “evet” ya da “hayır” şeklinde yanıtlanabilecek 25 cümleden oluşmaktadır. Yüksek düzeyde puan alma benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek puan 0 ile 25 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Turan ve Tufan (13) tarafından yapılmış ve bugüne değin çok sayıda araştırmacı tarafından kullanılmıştır.

3. Sürekli Kaygı Ölçeği (11). Hem yetişkinler hem de gençlerle yapılan araştırmalarda kullanılan bir ölçme aracı olan Sürekli Kaygı Ölçeği insanların sürekli kaygı düzeylerini belirlemeye yarayacak 20 maddeden oluşmaktadır. Sürekli kaygı ölçeği insanların kendilerini genelde nasıl hissettiklerini ortaya koymaktadır. Sürekli kaygı puanları görel olarak dengeli insanlarda düşük gerçekleşmektedir. Sürekli kaygı ölçeğinde yer alan ifadeler özelliklerine göre 1-4 arasında puan almaktadır. Ölçeğin Türkiye’de geçerlik ve güvenilirliği Öner ve Le Compte (8) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Veriler, TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezinde yatarak tedavi görmekte olan gazilerle yüz yüze yapılan görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Her bir görüşme için, bazı farklılıklar olmakla birlikte, ortalama 40 dakikalık bir zaman ayrılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler sosyal bilimlerde istatistiksel analizler yapmaya olanak sağlayan SPSS 10,0 programı ile çözümlenmiştir. Gazilerin sosyo-demografik özellikleri, hastalık süreci ve sosyal destek kaynaklarına ilişkin özellikleri bağımsız değişken ve gazilerin benlik saygısı ölçeği ile kaygı ölçeğinden aldıkları puanlar bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmada değişkenlerin niteliğine bağlı olarak yüzde, standart sapma, ortalama, t, F ve r analizleri yapılmış ve minimum anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular araştırma sorularına bağlı olarak üç ana başlık altında ele alınmıştır. İlk olarak gazilerin sosyo-demografik özellikleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Daha sonra hastalık süreci ile gazilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ele alınmıştır. Son olarak gazilerin sosyal desteğe sahip olup olmamalarının onların benlik saygısı ve kaygı düzeylerinde farklılık yaratıp yaratmadığı üzerinde durulmuştur.

GAZİLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ İLE BENLİK SAYGISI VE KAYGI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT BULGULAR:

Araştırmanın alt amaçlarında yer alan ilk soru, gazilerin sosyo-demografik özellikleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler ile ilgilidir. Buna ilişkin bulgular Çizelge 1’de verilmiştir:

Çizelge 1’den de anlaşılacağı üzere gazilerin sosyo-demografik özellikleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında eğitim durumu değişkeni dışında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Gazilerin eğitim düzeyleri arttıkça benlik saygısı artmakta ve kaygı düzeyi düşmektedir ($p < 0.05$).

Çizelge 1. Gazilerin sosyo-demografik özellikleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler

Değişkenler	n	Benlik saygı			Sürekli kaygı		
		Ort	SS	İstatistik	Ort	SS	İstatistik
Yaş	79			$r = -0.168$			$r = 0.037$
Eğitim	79			$r = 0.268^*$			$r = -0.237^*$
Sosyal güvence							
Yok	10	15.80	5.12	$t = -1.606$	50.30	10.03	$t = 1.886$
Var	68	18.01	3.91		44.94	8.13	
Gelir	79			$r = -0.058$			$r = 0.089$
Ailenin tipi							
Çekirdek	58	17.74	4.23	$F = 0.575$	44.95	8.89	$F = 0.670$
Geniş	17	18.18	3.91		47.47	7.76	
Yalnız yaşıyor	4	15.75	3.59		47.50	5.80	
Medeni durumu							
Evli	33	17.21	4.84	$t = -1.047$	47.21	10.19	$t = 1.394$
Hiç evlenmemiş	44	18.20	3.48		44.48	7.03	
Konut durumu							
Kendisinin	55	18.18	3.85	$t = -2.259^*$	45.13	7.76	$t = -.801$
Kiracı	24	16.65	4.60		46.83	10.21	

Konutun uygunluk durumu

Uygun	35	17.89	4.15	t= 0.162	45.37	7.94	t= -0.239
Uygun değil	44	17.60	4.13		45.84	9.05	

* p < 0.05 ** p < 0.01 *** p < 0.001

GAZİLERİN YAŞADIĞI HASTALIK SÜRECİ İLE BENLİK SAYGISI VE KAYGI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT BULGULAR:

Araştırmanın alt amaçlarında yer alan ikinci soru hastalık süreci ile benlik saygısı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkileri incelemeye yöneliktir. Buna ilişkin bulgular Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Gazilerin yaşadığı hastalık süreci ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler

Değişkenler	n	Benlik saygı			Sürekli kaygı		
		Ort	SS	İstatistik	Ort	SS	İstatistik
Yatış sayısı	79			r= 0.025			r= - 0.083
Yatış statüsü							
Resmi	58	17.64	4.38	t=-186	46.57	8.13	t= 1.482
Ücretsiz	19	17.84	3.30		43.26	9.34	
Yatış süresi (ay)	79			r= 0.131			r= - 0.176
Reh. Süresi (ay)	79			r=-0.011			r= 0.009
Özel donanımlı araç kullanma durumu							
Evet	36	17.72	4.03	t= -.145	45.11	7.89	t= -.494
Hayır	42	17.74	4.24		46.07	9.09	
İlave hastalık durumu							
İlave hastalık var	17	17.18	5.50	t= -0.626	46.47	10.64	t= 0.459
İlave hastalık yok	61	17.89	3.68		45.39	7.92	

* p < 0.05 ** p < 0.01 *** p < 0.001

Çizelge 2’de de görüldüğü üzere hastalık süreci ile gazilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0.05$).

GAZİLERİN SOSYAL DESTEĞE SAHİP OLUP OLMAMASI İLE BENLİK SAYGISI VE KAYGI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT BULGULAR:

Araştırmanın alt amaçlarında yer alan üçüncü soru gazilerin sosyal desteğe sahip olup olmaması ile benlik saygısı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkileri incelemeye yöneliktir. Buna ilişkin bulgular Çizelge 3’te verilmiştir.

Çizelge 3. Gazilerin sosyal desteğe sahip olup olmaması ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler

Sahip olunan sosyal destek türü	n	Benlik saygı			Sürekli kaygı		
		Ort	SS	İstatistik	Ort	SS	İstatistik
Duygusal-empatik							
Yok	14	14.08	4.35	$t=-3.802^{***}$	53.85	9.06	$t=4.201^{***}$
Var	65	18.46	3.68		43.98	7.45	
Bilgi sağlayıcı							
Yok	34	16.67	4.45	$t=-1.994^*$	47.70	9.81	$t= 1.866$
Var	45	18.51	3.71		44.11	7.18	
Araçsal							
Yok	40	17.92	4.26	$t= 0.411$	46.64	9.89	$t= 1.051$
Var	39	17.54	4.01		44.62	6.87	
Güvence veren							
Yok	20	15.74	4.25	$t=-2.511^{**}$	49.16	11.07	$t= 2.123^*$
Var	59	18.37	3.89		44.49	7.28	

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$

Çizelge 3’ten de anlaşıldığı gibi gazilere sağlanan sosyal destek empatik, bilgi sağlayıcı, araçsal ve güvence veren sosyal destek olmak üzere dört farklı başlık altında ele alınmıştır.

Duygusal-empatik sosyal desteğe sahip olan gazilerin, bu tür sosyal desteğe sahip olmayanlarla karşılaştırıldığında, anlamlı bir biçimde benlik saygı düzeyleri yüksek ve kaygı düzeyleri düşük bulunmuştur ($p<0.001$).

Benzer bir bulgu güvence veren sosyal desteğe sahip olanlar ve olmayanlar arasında da gözlenmiştir ($p<0.01$ ve 0.05).

Bilgi sağlayıcı sosyal desteğin yalnızca benlik saygısı üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır ($p<0.05$).

Son olarak araçsal sosyal desteğe sahip olanlar ile olmayanlar arasında benlik saygısı ve kaygı düzeyleri puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

TARTIŞMA

Gazilerin sosyo demografik özellikleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki çerçevesinde, gazilerin yaşları ile benlik saygısı ve kaygı puanları arasında yapılan korelasyon çözümlemesinde anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Gazilerin eğitim durumları en düşük eğitimden en yüksek eğitime doğru, her eğitim kademesi bir diğerinden eşit uzaklıkta olduğu varsayılarak sıralanmış ve böylece benlik saygısı ve kaygı puanları ile korelasyon çözümlemesi yapılmıştır. Bu çözümleme sonucunda eğitim düzeyi ile benlik saygısı arasında doğrusal; kaygı ile tersine bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe benlik saygısı da yükselmekte ve kaygı düzeyi azalmaktadır.

Sosyal güvencesi olan gazilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri daha yüksek gözlenmesine karşılık gruplar arası karşılaştırmada aradaki fark anlamlı bulunmamıştır. Gelir düzeyi ile benlik saygısı ve kaygı düzeyi arasında da bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, yalnız yaşayanların benlik saygısı puanları düşük, kaygı puanları yüksek olmakla birlikte gazilerin içinde buldukları aile tipleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Yalnız yaşamının tersine hiç evlenmemiş gazilerin benlik saygıları yüksek, kaygı düzeyleri düşük bulunmuştur; ancak gazilerin medeni durum ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir fark elde edilememiştir.

Gazilerin konut durumları ele alındığında, kendi konutunda yaşayanların benlik saygısı kiracı olanlardan daha yüksek ve kaygı düzeyleri daha

düşük bulunmuştur. Bununla birlikte her iki grup arasındaki fark benlik saygısı açısından anlamlı ($p<0.05$) iken kaygı düzeyi açısından anlamlı bulunmamıştır. Oturduğu konutu sağlıklı yaşam ve özür durumlarına uygun bulanlar ile bulmayanlar arasında benlik saygısı ve kaygı puanları açısından anlamlı bir fark yoktur.

Görüşülen gaziler, en az 1 ile en çok 20 arasında değişen kereler rehabilitasyon merkezine yatış gerçekleştirmiştir. Ortalama yatış sayısı 3,1 ($ss=3,2$)'dir. Gazilerin çoğunluğu (%75,32) resmi statüde, yaklaşık dörtte biri de ücretsiz olarak rehabilitasyon merkezinden sağlık hizmeti ve bakım almaktadır. Gaziler bir ay ile 6 yıl arasında değişen süre tedavi ve rehabilitasyon görmektedirler. Gazilerin % 46,15'i sakatlık durumlarına uygun özel donanımlı araç kullanırken, % 53,85'i kullanmamaktadır. Ayrıca gazilerin %21,79'u sakatlıklarının yanı sıra ek bazı hastalıklarla da başa çıkmaya çalışmaktadırlar.

Hastalık süreci ve benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler hastaneye yatış sayısı, hastanede yatış süresi, rehabilitasyon süresi, özel donanımlı araç kullanımı ve ek bir hastalığı olup olmaması gibi değişkenler temelinde incelenmiştir. Bu değişkenler ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Gazilere sağlanan sosyal destek boyutlarına dört farklı başlık altında bakılmıştır: Bunlardan ilki gazinin yeterli duygusal-empatik sosyal desteğe sahip olma durumudur. Duygusal-empatik sosyal desteğe sahip olanların olmayanlara oranla benlik saygılarının yüksek ve bununla tutarlı olarak kaygı düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır ve her iki grup arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.001$) bulunmuştur.

Gazilerin bilgi sağlayıcı sosyal desteğe sahip olup olmama durumları ele alındığında bilgi sağlayıcı sosyal desteğe sahip olanların benlik saygısı olmayanlardan daha yüksek ve kaygı düzeyleri daha düşük bulunmuştur. Bununla birlikte her iki grup arasındaki fark benlik saygısı açısından anlamlı ($p<0.05$) iken kaygı düzeyi açısından anlamlı bulunmamıştır.

Gazilerin araçsal sosyal desteğe sahip olup olmaları ile benlik saygısı ve kaygı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir. Buna karşılık güvence veren sosyal destek ile yüksek benlik saygısı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki gözlenmiştir; şöyle ki güvence veren sosyal desteği olan gazilerin benlik saygıları puanı ortalaması bu tür bir desteğe sahip olmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek ($p<0.01$) bulunmuştur. Benzer şekilde güvence veren sosyal desteğe sahip olanların daha düşük kaygı düzeyine sahip olduğu ve bu tür sosyal desteğe sahip olmayanlar

arasındaki kaygı puanı ortalaması arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı ($p < 0.05$) olduğu saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gazilerin sosyo-demografik özellikleri, yaşadıkları hastalık süreci ve sosyal desteğe sahip olup olmalarının benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmadan aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Gazilerin eğitim durumu hariç sosyo-demografik özellikleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki yoktur.
2. Hastalık ve rehabilitasyon süreci ile gazilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasında bir anlamlı bir ilişki yoktur; bu durum gazilerin hastalık ve rehabilitasyon sürecinden benzer şekilde (yararlandığı) etkilendiği söylenebilir.
3. Gazilerin sosyal desteğe sahip olup olmaları benlik saygıları ve kaygı düzeyleri üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Yukarıda ifade edilen temel sonuçlar doğrultusunda gazilere yönelik bireysel, grup ya da kurumsal düzeyde sosyal destek programlarının düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Arıkan, Ç. **Türkiyede Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri**. Ankara: Körlere Federasyonu Yayını No: 3, 2001.
2. Brockner, J., Derr, W. R., ve Laing, W. N. 1987. Self-esteem and reactions to negative feedback: Towards greater generalizability. **Journal of Research in Personality**, 21: 318-333.
3. Cast, Alicia D.; Burke, Peter J. (2002). A theory of self-esteem. **Social Forces**. 80 (3)1041-68.
4. Coopersmith, S. **Self-esteem inventories**. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1986.
5. Fontana, Alan, Schwartz Linda Spoonster ve Rosenheck Robert (1997) Posttraumatic stress disorder among female Vietnam veterans: a causal model of etiology. **The American Journal of Public Health**. 87:169-175.
6. King, Lynda A., King, Daniel W., Keane, Terence M., Fairbank, John A. ve Adams, Gary A. (1998). Resilience-recovery factors in post-traumatic stress disorder among female and male Vietnam veterans: hardiness, postwar social

- support, and additional stressful life events. **Journal of Personality and Social Psychology**. 74;2:420-434.
7. Köknel, Ö. **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**. 4. Baskı. İstanbul: Altın Kitaplar, 1983.
 8. Öner, N. ve A. Lecompte. **Durumluk-Süreklilik Kaygı Envanteri El Kitabı**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayını, 1983.
 9. Sarason IG, Levine HM, Basham RB, ve Sarason BR. Assessing social support: The social support questionnaire. **Journal of Personality and Social Psychology**. 1983;44:127-139.
 10. Schaefer C, Coyne JC, ve Lazarus RS. The health-related functions of social support. **J Behav Med** 1981;4:381-406.
 11. Spielberger, C.D. R.L. Gorsuch ve Lushene RE. **Manuel for State-Trait Anxiety Inventory**. California: Consulting Psychologist Press, 1970.
 12. Tufan, B. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerinde Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, 1988.
 13. Turan, N. ve B. Tufan. "Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri Üzerinde Geçerlilik, Güvenirlilik Çalışması", XIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, İstanbul-Türkiye, 14-18 Eylül, 1987.